

megszólalni, amely az *egészet*, a múlt és jelen, a személyes és közösségi, a jó és a rossz bonyolult szövevényét is képes megszépíteni: Keresztanyát hófehérben, Öregapát porcukorban, az összes szereplőt a „nagy, beláthatatlan, mozdulatlan napszítta kékség” alatt láttatni.

Mondanám azt, hogy irodalmunk egyik legjelentősebb regénye van készülöben, alakul, formálódik a *Házioltár* által. De megállapítással már elkéstem. Hiszen rögvest ezekkel a szavakkal reagált a kritika. Inkább azt mondom: egyik legnagyobb, legszebb olvasmány-élményünk érlelődik irodalmunk égisze alatt. Amelyről már/majd nem lehet kritikusai objektivitással, elfogulatlanul beszélni.

BENCE Erika

SZENTKÉP ÉS NÉPÉLET KAPCSOLATA

Szilárdfy Zoltán: *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből I. 17–18. század.* Devotio Hungarorum 2. Néprajzi Tanszék, Szeged, 1995

A művészettörténész Szilárdfy Zoltánnak már a hetvenes évek vége óta jegyzett kutatási témája a népével is kapcsolatos vallási tematikájú műalkotások vizsgálata. Hiszen első ismert munkája is a pestisjárványok után született, s a népi kegyesség eredményezte kegyképtípusok elemzése. (Ezekről mivelénk, a Vajdaságban is lehetne értekezni, a Szent Rókus- vagy a Szentháromság-tisztelet hullámozó intenzitása kapcsán: szobrok állítása, kápolnák építése, templomi szentképek rendelése stb.)

A Szilárdfy által feldolgozott képzőművészeti alkotások jó része a barokk korban jött létre, s ehhez tudnunk kell, hogy a török uralom alól felszabaduló Magyarországot s az itteni újraéledő katolikus vallási intézményeket ez az akkor uralkodó stílusirányzat kerfítette hatalmába. A török előtti korból pedig szépkeves anyag maradt. S a művészetet pártoló katolikus Habsburg uralkodóház élt is a kegyes áhítat formáinak és alkalmainak terjesztésével, erősítve így, természetesen a maga társadalmi pozícióját is. De a barokk művészet terjesztésében is elévülhetetlen érdemeket szerzett. A XVII–XVIII. század folyamán megerősödik a Mária-tisztelet, új életre kelnek egykori zárándokhelyek, újabbak is jelentkeznek, felélenkül a búcsújárás. Ez a folyamat pedig magával hozza a fejletlen vidékeken is imitt-amott megjelenő első nyomdák termékeinek megjelenését a szent helyeken, közöttük a hitbuzgalmi célokat is szolgáló szentképeket, és az ún. szent ponyvát, imádságos füzetecskéket illusztrált címdallal.

Korábban, a középkorban, a festett szentképek voltak ismeretesek, melyek egy-egy templom vagy kápolna oltárképeként a szélesebb néptömegnek szóltak. Magánáhitat céljaira ilyeneket csak nemes főurak, rangos egyházi előljárók tudtak maguknak megengedni s megszerezni. A kolostorokban festett, nem mindig nagy esztétikai értékkel bíró szentképek már a szerzetesek egyéni szükségleteit elégítették ki, de ezek, egyedi példányok lévén, újfent nem voltak mindenki számára hozzáférhetőek. Tehát csak a már említett ipari fejlődés és „a sokszorosító grafikai eljárások – a fametszet, a rézmetszet, a mezzotintó, a rézkarc – megjelenésével tömegcikké, vásárokon és búcsúkon vásárolható portékává váltak a szentképek”. Használatuk a nép körében különféle volt, s a mainál különbözőbb is, hiszen nemcsak a falra függesztették őket, hanem az ágytámlára is, sőt

„szekrényekbe, ládába, sőt még koporsókba is ragasztották, a zárándokok pedig kalapjukra tűzték”.

Újabb fajtájuk lett a képes imalap, amelynek hátoldalán imádság, fohász olvasható az ábrázolt szenthez. Mindezek napjainkban is megtalálhatók falusi imakönyvek lapjai között, melyeket a tulajdonos vagy maga vásárolt, vagy ajándékba, emlékbe kapott különböző búcsúkon, zárándokutakon járt hozzátartozóitól. Némely imakönyv a duplájára vastagodott ezektől a szentképektől, melyek könyvjelző szerepe rég elhalványult. Imakönyvek borítólapján is találunk ilyen, igaz, későbbi és színes grafikai ábrázolásokat, melyeken a képet, mint régen minden szentképet, csókkal is illetnek használat előtt vagy a használat egy meghatározott pillanatában.

Az új nyomdatechnikai, sokszorosító eljárások által olyan magas példányszámban kerülhettek a hívők közé e szentképek, hogy szokást, kultuszt is eredményezhettek. Ikonográfiájuk sokszor hasonló, stílusuk azonos jegyeket mutat.

Szilárdfy Zoltán vaskos, kétnyelvű (magyar és német), katalógusnak nevezett könyve 637 barokk kori szentképet mutat be a művészettörténeti szempontok figyelembe tartásával, s mindegyikről illusztrációt is hoz. Így válik igazán teljessé a könyve. Külön csoportosítja a pergamenképeket, a festett szentképeket, a csipkézett (vágott és szurkált technikával készült) szentképeket, a kollázs szentképeket, a selyemre nyomott képeket, allegorikus szentképmetszeteket, az üdvtörténet elemeit bemutató képeket, Jézus és Mária ábrázolásait, szentekről készült szentképmetszeteket, kegyképek metszeteit, képes imalapokat. E gazdag könyvben segítik az eligazodást a mutatók (helységnevi, személynévi és ikonográfiai).

A szerző óriási gyűjteményéből e mostani kiadvány már előre jelez még kettőt, melyek a szentképek koronkénti változását hivatottak majd dokumentálni.

SILLING István

S Z Í N H Á Z

MOLIÈRE: AMPHITRYON

Azzal, hogy a rendező, Verebes István, az *Amphitryon* szereplői közé egy négytagú családot iktat, hogy néma résztvevői legyenek a különös történetnek, melyben az istenek földi örömökre, a földiek pedig isteni gyönyörre vágyanak, úgy kell értelmezni, hogy a Molière-játszás nehézségeit kívánja legyőzni. Molière hősei, kivált az *Amphitryon*ban, amelynek van ugyan drámai tétje, de inkább epikus, mintsem drámai történet, kiváltképpen gyakran fordulnak a közönséghez, s kevésbé egymással, mint inkább a nézőkkel kommunikálnak. Hogy ezt a ma már elfogadhatatlan klasszicista „kifelé beszélést” elkerülje, a rendező kitalál egy ágrólszakadt családot (ágrólszakadtságukat indokolja, hogy éppen háború dúl, s ilyen vonatkozásban találkozik, találkozhat a dráma és a közönség jelen ideje, erre utal a család fő színlap megnevezése: Otthontalan), melynek tagjai, elsősorban a férfi (Magyar Attila) állandó némaszereplőként téblábol a színen az istenek, a hadvezérek, imádoztaik és szolgálók között: hallgatózik, szemlél,